

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte mandag den 10. juni 1968 kl. 9.30.

Møtet ble ledet av formannen, R ø i s e l a n d.

Til stede var: Guttorm Hansen (for Bratteli), Henningsen, Korvald, Leiro, Otto Lyng, Finn Moe, Erling Petersen, Røiseland, Rakel Seweriin, Nybø (for Stray), Wormdahl, Ingvaldsen, Granli, Hønsvold, Magnus Andersen, Borgen, Brommeland, Braadland, Ragnar Christiansen, Garbo, Treholt, Møller Warmedal og Olav Gjærevoll (for Gerhardsen).

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Statsminister Borten, utenriksministeren, statsråd Lyng, og forsvarsministeren, statsråd Grieg Tidemand.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Forsvarssjefen, viseadmiral Folke Johannessen, og oberst Berg.

Formannen: Møtet er kalla saman nokså uventa og med kort varsel. Det heng saman med at forsvarsministeren ringte til meg heime i går og sa at vi burde ha dette møtet.

Statsråd Grieg Tidemand: Det som vi har bedt om å få redegjøre for i komiteen, er den situasjon som er oppstått på grensen mot Sovjet. Det har fremgått av avisene at det har vært en økt sovjetisk aktivitet i den siste uken. Der ble fra meg på fredag opplyst gjennom NTB at vi kjente til at det var sovjetisk aktivitet langs grensen, og at vi antok at det var en militærmanøvre.

Det som har hendt, er av et noe urovekkende mønster som har hatt en annen karakter enn vi vanligvis ser i dette området.

Jeg skal begynne med å peke på at den allierte øvelsen som nå pågår i Nord-Norge, begynte den 3. juni med innflyvning til Bardufoss. Denne øvelse, som er en vanlig NATO-øvelse, inkluderer Allied Mobile Force, den såkalte AMF, og jeg skal før jeg går over til de sovjetiske aktiviteter, gjøre noe nærmere rede for det som foregår på vår side i denne tiden.

Med hensyn til AMF vil jeg peke på at det er en styrke på ca. 3 800 mann, som består av 3 bataljoner, en italiensk, en britisk og en kanadisk. I tillegg til denne styrken har de sine egne taktiske flystyrker med en skvadron fra hvert av landene: Nederland, Storbritannia og USA. Til sammen er det 48 allierte fly i Nord-Norge i dag.

Før jeg forlater AMF tror jeg at jeg skal gjøre oppmerksom på at dette å få inn denne AMF-styrken er noe som man fra norsk side i mange år har arbeidet på. Det har visse vanskeligheter å få organisert det, på grunn av rent finansielle forhold. Denne styrken er ment som et militærpolitisk virkemiddel for å demonstrere NATO-samholdet i en situasjon hvor det antas å foreligge en lokal trusel mot et av flankeområdene. Den krigsavvergende og ikke-aggressive natur av denne styrken er understreket av to forhold: styrkens størrelse og sammensetning og den nødvendige beslutningsmekanisme for innsetting av styrken. Beslutningsmekanismen for

innsetting av den, er omtrent følgende: Den nasjon som ønsker det, må be om å få styrken inn, og NATO-rådet må godkjenne innsettingen. Nasjoner som har deltakende styrker i AMF må godkjenne den.

I tillegg til denne AMF-styrken har vi nå den såkalte Standing Naval Force. Det er en analog marinestyrke, og det vil være kjent for komiteen hvorledes den er oppstått. Den har altså en styrkesammensetning av jagere og eskortefartøyer, noe som i seg selv er et uttrykk for de defensive oppgaver som styrken står for.

Jeg skal nå gå over til hva som har hendt på grensen. La meg først nevne litt om de fredsmessige styrker i området. Den vil være kjent for de fleste, den store strategiske betydning som Kola-området har, man har jo der stasjonering av ishavsflåten, og i denne flåten inngår hovedkomponenten av atomdrevne ubåter. Det er bygget opp et betydelig basekompleks i Kola-området. Der er også en rekke SAM-batterier og 18 flyplasser. Dette siste gjør det mulig å forsterke dette området raskt gjennom luften med så vel luftstridskrefter som landstridskrefter.

Hærstyrkene er gruppert som oberst Berg nå vil vise. De to divisjoner som ligger nær opp til norsk område – det er 45. divisjon som er en kombinert infanteridivisjon, i Murmansk-Pechenga (Petsamo)-området. Så er det 341. divisjon som ligger i Kandalaksha, og som har sitt hovedkvarter der. Begge disse divisjoner er kampklare.

Ut fra dette området foregår det normalt stor aktivitet. Hærøvelser holdes regelmessig, normalt mellom Pechenga (Petsamo) og Murmansk. Flåteøvelser foregår i Barentshavet, Norskehavet og Polhavet, og dessuten foregår regelmessige overflyvninger over Polhavet, og for øvrig også over Norskehavet. I de siste år har et stadig stigende antall amfibieøvelser funnet sted, man har hatt en utvikling hvor Sovjet har bygget amfibiefartøyer, og de er blitt benyttet her oppe. Hittil kan man si at denne aktivitet enten har vært øvelses- eller overvåkings/etterretningsvirksomhet. Men den pågående aktivitet vi nå taler om, viser et annet hendingsforløp. Innen hærstyrkene i Leningrad Militærdistrikt synes det å være satt i gang en omfattende beredskapsøvelse fra 3. juni. Det er samme dato som AMF-styrken begynte å fly inn til Bardufoss. Aktiviteten så ut til å være initiert ved en alarm ved samtlige enheter innen militærdistriktet den 3. juni kl. 0900. Det var sist mandag. Som jeg nevnte, faller dette sammen med starten av overføringen av AMF-styrker.

Observasjoner tyder på at alle enheter innen 45. Motoriserte infanteridivisjon rykket ut av sine garnisoner 3. og 4. juni til et område mellom Murmansk og Pechenga. Utrykking og oppmarsj synes å ha vært sikret av oppklaringsenheter – antakelig en oppklaringsbataljon – som natt til 4. juni rykket opp helt inn til norskegrensen. Denne avdeling trakk seg tilbake østover om kvelden samme dag.

Den 4. juni var det likeledes indikasjoner på at minimum ett regiment taktiske jagerfly – ca. 40 fly – ble overført fra Leningrad-området til flyplasser på Nord-vest-Kola.

Om morgenen torsdag den 6. juni var det indikasjoner som tydet på at 45. motoriserte infanteridivisjon startet en tosidig felttjenesteøvelse i det vanlige øvelsesområdet øst for Pechenga. Taktiske jagerfly deltok også i denne øvelsen.

Om ettermiddagen samme dag, så det ut til at øvelsene ble avbrutt, og om kvelden ble det observert at sovjetiske hærstyrker rykket inn i grenseområdet mellom Kobbfoss og Pechenga. Så ble styrkene gruppert i løpet av natt til 7. juni ut i feltmessige formasjoner, de inntok stillinger og gravde seg ned med front mot vest. De rettet kanonene inn mot norsk område. Stillingsområdet er mange steder bare noen få hundre meter fra grensen. Etter dette er det registrert liten virksomhet innen styrkene fram til i dag. Det har delvis sin grunn i at været har vært ganske usedvanlig dårlig, slik at det har vært vanskelig å gjøre observasjoner.

Vi skal vise på kartet den observerte gruppering i grenseområdet slik vi så det nå i morges. I området Korpffjell er det 1 stridsvognbataljon – altså tanks – og 1 motorisert infanteribataljon. De ligger helt inn mot grensen, ved den aksen som går inn over vegen over grensen, som oberst Berg nå viser. I Boris Gleb er det 1 motorisert infanteribataljon, 1 stridsvognkompani og 7 kanoner. I Kontiosalmi ligger 1 motorisert infanteribataljon, 1 stridsvognkompani, 1 artilleribataljon, 2 skyteradar og 1 forsyningsenhet. I Vest-Nikel er det 1 stridsvognbataljon og 1 motorisert infanteribataljon.

Det synes således å være helt klart at det er to motoriserte infanteriregimenter forsterket med divisjonsartilleri i området Kobbfoss-Pechenga, d.v.s. at den styrke vi synes å ha observert skulle være på mellom 4 000 og 5 000 mann, 60 stridsvogner og 30-40 kanoner. Hvor resten av divisjonen befinner seg, har vi på grunn av forskjellige forhold ikke kunnet observere.

Vi må regne med at divisjonen som helhet er involvert i det område som oberst Berg nå viser. Det inkluderer en styrke på ca. 14 000 – 15 000 mann, med opp til 200 tanks.

De sovjetiske flystyrker på Nord-vest-Kola fremgår likeledes av kartet. Det som er merket med sort – jeg ber oberst Berg indikere – representerer fly som vanligvis er i området. Det som er merket rødt, representerer fly som en antar er fløyet inn i siste uke.

Det fremgår av kartet at 4. og 8. juni er det antatt fløyet inn 60-70 fly på Koshkayavr flyplass. Det er ikke helt klart om dette er taktiske jagerfly, eller om det er transportfly. Hvis det er transportfly, kan det bety at det er transportert inn mindre styrker fra sydlige områder, og det kan være et fallskjermregiment fra luftlandedivisjonen. Det er den tredje divisjonen som for så vidt er involvert i dette bildet man ser her (oberst Berg viser).

Når det gjelder situasjonen til sjøs, er det et noe større antall overflatefartøyer enn vanlig utenfor nord-norske farvann. Det er også tilfelle i Norskehavet. Jeg skal bare raskt gjennomgå dem: Det er 1 KRESTA-kl. rakettkrysser og fire uidentifiserte fartøyer utenfor Finnmark, 2 RIGA-kl. eskortejagere og 2 ELINT-fartøyer opererer i farvannet utenfor Lofoten-Vesterålen. I farvannet mellom Shetland, Færøyene og Island er det en gruppe ELINT-fartøyer, hydrograf-fartøyer, 3 tankfartøyer, 1 ALLIGATOR-kl. landgangsfartøy og 3 eskortejagere. Dessuten befinner det seg muligens 1 eller 2 ukjente fartøyer mellom Shetland og Norge. Ubåtaktiviteten er rapportert som meget liten – kun en eller to mulige kontakter er rapportert.

Det er vanskelig for oss på dette tidspunkt å si om denne situasjonen til havs har noen forbindelse med aktiviteten på land, og som jeg nevnte, på grunn av været har luftaktivitet ikke vært gjennomført.

Det er ganske klart at den aktivitet vi her har sett til lands, atskiller seg fra tidligere operasjoner. Det har i de senere år ikke forekommet at sovjetiske styrker har drevet øvelser så nær norskegrensen. Disse avdelingene – som er meget store avdelinger – har som nevnt gått i stilling og gravet seg ned med klar front mot vest. Som eksempel kan vi vise i detalj på denne skissen den observerte styrke i området mellom Salmijarvi og Boris Gleb.

Troppenes opptreden og deres mangel på kamuflasje, bruken av radio etc., tyder på at de neppe har hensikter ut over det å demonstrere sin styrke. Det foreligger heller ingen indikasjoner som skulle tyde på andre motiver for denne uvanlige aktiviteten.

Denne innflytelse av et stort antall fly er for så vidt urovekkende, men er forklarlig fordi det i fredstid ikke er stasjonert taktiske fly for støtte av hærstyrkene i området. Det er mulig – som jeg nevnte – at noen av flyene har fraktet inn forsterkninger av hærtropper til området, men dette kan i tilfelle, slik vi ser det i dag, ikke være mer enn ett regiment.

Det er vanskelig for oss å si noe om neste trekk. Det vi selvfølgelig må være oppmerksom på, er eventuelle direkte provokasjoner – hvis man skal si at dette ikke er provokasjon. En vesentlig opptrapping ville det være om det ble satt inn en massiv forsterkning gjennom luften til området, og dette søker vi selvfølgelig å følge med i.

En annen side er om man ønsker å skape ryktespredning om denne aktivitet. – La meg da tilføye at vi fra norsk side – som jeg begynte med å si – har forsøkt å dempe ned så vidt mulig hva som har vært sagt om dette. Det begynte med en nokså oppsiktsvekkende melding som kom til NTB fra dets korrespondent i Vadsø. Den ville ha virket uhyre urovekkende hvis den var kommet ut. NTB-meldingen ble atskillig mer nøktern og på linje med det jeg nevnte tidligere.

Med hensyn til hvilke forholdsregler vi har tatt på norsk side, er å si at vi ikke har tatt ekstraordinære forholdsregler i noen retning, bortsett fra at vi selvfølgelig under disse forhold gjør vårt ytterste for å prøve å se hvilke bevegelser det gjøres på den annen side. Med andre ord: det foregår kontroll og overvåking så nøye som mulig.

Med hensyn til styrkene på vår side, er de som kjent meget små. Det er en garnison i Sør-Varanger med grensevakter og en garnison i Porsanger, som ligger langt vekk. Til sammen har disse to avdelinger 750 mann. I tillegg til dette har vi vår brigade i Troms, som nå er satt fullt opp med 6 000 mann. I tillegg til AMF-styrken på 3 800 mann som jeg nevnte, kommer det britiske hangarskip «Bulwark» med 700 britiske kommandostyrker. Videre kommer i tillegg marinestyrken STANAVFORLANT – disse jagerne som jeg tidligere har nevnt.

Det kunne kanskje filosoferes over om dette store sovjetiske oppbudet virkelig har offensive hensikter overfor Norge. Det er da å bemerke at man kunne

neppe ha funnet et mer uheldig tidspunkt, fordi det nå på vår side er en meget god situasjon forsvarsmessig sett i relasjon til den vi normalt pleier å ha.

Det vi vel må regne med, er at dette er en sovjetisk demonstrasjon – i første rekke mot øvelsesmønsteret. Jeg vil da gjenta at det øvelsesmønster vi følger, er helt normalt. Det dreier seg ikke om noen uvanlige øvelser, det er den fremgangsmåte man har gått fram på i mange år. Det kan være rimelig å anta at dette er skremselspolitikk. Om det kan ha noen forbindelse med andre politiske forhold i vårt land, skal jeg ikke uttale meg om. Det er mulig det kan ha en viss sammenheng med den forestående NATO-debatt.

Jeg tror det jeg her har sagt, omtrent dekker det bildet vi ønsket å gi komiteen.

Formannen: Eg takkar for orienteringa. Ønskjer statsministeren eller utanriksministeren ordet?

Utenriksminister Lyng: Jeg vil føye til noen få bemerkninger av mer generell karakter for å prøve å gi et slags politisk bilde i denne sammenheng.

I samtaler vi har hatt med representanter for russiske myndigheter på forskjellige plan, har spørsmålet om de allierte manøvrer i Nord-Norge vært trukket til dels nokså sterkt fram. Det gjelder for de samtaler jeg har hatt og kanskje enda mer for de samtaler forsvarsministeren har hatt – at det har utfelt seg et visst mønster. Fra russisk side blir det alltid innledningsvis – meget korrekt – understreket at man selvfølgelig ikke vil blande seg inn i hva en annen suveren stat foretar seg på sitt område. Det har selvsagt aldri fra russisk hold kommet noen antydning til offisiell protest mot hva vi har foretatt oss på vårt område – likeså lite som vi offisielt kan gi uttrykk for noen reaksjon overfor det russerne foretar seg på sitt område. Men det har vært sagt at siden man først skal snakke politikk sammen, vil russerne understreke at man ser med atskillig uro på at det blir trukket allierte styrker inn i Nord-Norge til disse øvelsene. Hva man foretar seg med norsk militærpersonell, med norske styrker, snakker de overhodet ikke om – de mener at det selvsagt er noe vi kan gjøre hva vi vil med. Men det har vært gitt uttrykk for uro når det gjelder de allierte styrker som har vært trukket inn.

Som forsvarsministeren pekte på, er det klart – etter det utspill som er valgt for øvelsene – at vi skal se mest mulig av det som foregår. Det er ikke bare – slik forsvarsministeren sa – selve det strategiske opplegget og det taktiske spillet man har lagt opp på den måten. Men gjennom en rekke underhåndsuttalelser fra russisk hold overfor folk i den norske utenriksetat, har man latt oss forstå at dette foregår og kommer til å foregå, og man har gjort oppmerksom på at det må ses som en reaksjon på de allierte styrker som er i Nord-Norge.

Hvilke problemer vi vil kunne bli stilt overfor under det videre hendelsesforløp, er det – som forsvarsministeren var inne på – ikke lett å forutse. Styrkene ligger nå der. Om de vil bli liggende der så lenge øvelsene varer, vet vi ikke, men det er vel kanskje grunn til å tro at de vil bli trukket tilbake igjen når de

allierte øvelser er over. Om de vil bli liggende, eller hvor lenge de vil bli liggende, vet vi imidlertid foreløpig ikke noe om.

Det var et forhold vi var meget engstelige for, nemlig situasjonen ved Boris Gleb, hvor russerne i forbindelse med fellesanlegget av dammen der oppe har bruksrett til et mindre område på norsk side. Bruksretten medfører blant annet at de kan bruke veien over dammen et stykke inn på norsk territorium og videre inn til sin egen lomme i Boris Gleb. Det står uttrykkelig i avtalen som ligger til grunn for dette tiltaket, at veien over dammen aldri må brukes til fremføring av militært personell eller materiell. Men den ligger der, og den er for så vidt under russisk kontroll, og vi var meget engstelige for at de skulle rykke fram og bruke dette som utspill for en provokasjon – noe som ville være meget enkelt for dem, men som med en gang ville ha skapt en kjedelig situasjon. Det har de altså ikke gjort. Men hvis de kommer til å gjøre det, går jeg ut fra at vi offisielt må protestere med en gang – og den protesten har vi for så vidt liggende klar. Foreløpig har de heldigvis ikke gjort det, og det er heller ikke noe som tyder på at de har tenkt å gjøre det.

Formannen: Min konklusjon er den same som forsvarsministerens og utanriksministerens, at vi på dette tidspunkt ikkje bør foreta oss noko. Skulle vi prøve å bremse på NATO-øvingane, ville det vere det same som å gi etter for russisk press, og seinare ville vi ikkje få fred. Vi ville då stadig stå overfor russisk press, og det kan det ikkje bli tale om.

Elles er det vel sannsynleg at det er to grunnar til denne demonstrasjonen. For det første demonstrerer dei mot NATO-øvingane, og dernest mot det NATO-vedtaket dei reknar med vil bli gjort her. Mitt inntrykk er at det på forskjellige stader blir øvd ikkje så lite påtrykk overfor norsk opinion i samband med det foreståande NATO-vedtaket.

Det spørsmålet som kan bli vanskeleg, gjeld stoda når dei allierte trekkjer seg ut av Nord-Norge. Kva vil russarane då gjere? Blir dei ståande på den andre sida av grensa, eller gjer dei det ikkje? Dersom dei trekkjer seg tilbake samstundes med at NATO-øvingene i Nord-Norge tar slutt, er saka grei nok. Men dersom dei blir ståande, får vi eit nytt problem. Det er klart at dei allierte må trekkje seg ut, for elles bryt vi med vår basepolitikk – vi kan ikkje godt seie at vi føler oss truga. Det det kan blir spørsmål om, er norske forsterkingar der nord. Men vi får sjå korleis det går.

Erling Petersen: Det var en meget tilfredsstillende redegjørelse forsvarsministeren gav.

Situasjonen kan vurderes ut fra tre alternativer.

Det ene er at det er en demonstrasjon – hva det tydeligvis også er – og det er ganske betegnende at hvis det er en demonstrasjon mot NATO-øvelsene, som vel foregår et par hundre kilometer fra grensen, lager man balanse ved å opptre tilsvarende mange hundre meter fra grensen. Men er det en demonstrasjon, er det vel riktig å ignorere den totalt – så lenge det er en demonstrasjon.

Det annet alternativ, som selvfølgelig må berøres, er at det virkelig er en oppmarsj for aktiv militær pågang. Som forsvarsministeren sa, er det lite sannsynlig ut fra den måten det hele foregår på, og det tidspunkt som er valgt.

Men det kanskje mest interessante alternativ, er at det eventuelt kan være oppmarsjforberedelser til det man kaller grenseepisoder. Utenriksministeren har allerede antydnet muligheten for en grenseepisode i forbindelse med veien over dammen. Det ville være en av de mildere former, og der kunne man stå overfor fortolkningsvanskeligheter all den stund det er en bruksvei. Men det som vel er det mest alvorlige problem, er hva som bør hende hvis det settes i gang virkelige grenseepisoder, hvis man får patruljer over grensen. Hvor langt går den norske toleranse i så tilfelle? Det er vel det mest alvorlige spørsmålet. Det er klart at det ikke kan være tale om millimeternøyaktighet. Men hvis man på den annen side i slike tilfelle får en glideskala, vil meget kunne være tapt allerede fra begynnelsen av. Jeg vet ikke om noen av statsrådene vil uttale seg om de overveielser som i den forbindelse måtte ha funnet sted, og hvilken margin det i tilfelle eventuelt regnes med. Det er klart at med det styrkeforhold som er nevnt, vil det ikke være mulig å stanse en massiv grensekrenkning i forbindelse med en grenseepisode. Det foregår også som regel som en rent midlertidig affære. Men det annet spørsmål er i hvilken grad man kan tolerere det inntil man må ta det alvorlig.

Wormdahl: Forsvarsministeren kom innledningsvis med noen betraktninger om bakgrunnen for den NATO-øvelse som i øyeblikket pågår i Nord-Norge. Hvis jeg oppfattet det riktig – og jeg ber om å bli korrigert om jeg ikke gjorde det – sa forsvarsministeren at en slik øvelse var planlagt gjennom lengre tid, og at hensikten var å demonstrere samholdet i NATO hvor eller når det måtte foreligge en lokal trusel. Det jeg vil spørre om, er: Forelå det antydning til en slik lokal trusel før NATO-øvelsen ble satt i verk, og hva bestod den i tilfelle i?

Mitt annet spørsmål har sammenheng med forsvarsministerens funderinger, så vidt jeg forstod, med hensyn til om den russiske aktivitet som nå pågår, kan oppfattes som en provokasjon. Det jeg i den forbindelse gjerne vil spørre om, er hvordan man tenker seg at NATO-øvelsen blir oppfattet på sovjetisk side. Den eneste reaksjon jeg har sett omtalt, gjaldt en artikkel i en russisk avis hvor det visstnok var brukt nokså sterke uttrykk. Men det står altså fast etter utenriksministerens redegjørelse her – som det også har vært opplyst i pressen – at noen offisiell russisk reaksjon, eller reaksjoner fra russiske myndigheter, er ikke kommet til norske myndigheter.

Til slutt vil jeg gjerne i forbindelse med det komiteformannen nevnte om eventuelle norske forsterkninger i tilfelle av at de russiske styrker ikke skulle bli trukket tilbake etter at NATO-øvelsen er avsluttet, for min del si at man bør tenke situasjonen svært nøye gjennom før man gjennomfører et slikt tiltak.

Henningsen: Jeg har nettopp vært i kontakt med den russiske militærattaché – jeg har sporadisk kontakt med ham – og han var ekstra opptatt av denne øvelsen. I motsetning til hr. Wormdahl mener jeg at det dreier seg om en rutinemessig NATO-

øvelse, som har vært tilbakevendende i de senere år, og jeg mener det er riktig å vise solidariteten innen NATO på en slik defensiv måte mange hundre kilometer unna grensen. Dette framholdt jeg da også. Jeg synes det er noe platt at man forsøker seg på en politisk provokasjon ved å demonstrere på en så åpenbar måte. Jeg vil si som min oppfatning at hvis vi kan bidra med opplysninger til folk om det som virkelig foregår fra vår side – slik jeg ser at den største avisen i Nord-Norge gjør – vil russerne trolig oppnå det motsatte av det som er deres hensikt, nemlig at det vil bli lettere å få vedtatt både NATO-innstillingen og forsvarsplanen. Vi vet jo også at disse folkene i hvert fall ikke forstår ettergivenhet. Jeg mener at man får komme tilbake til saken og se hva man skal gjøre. Jeg tror at det bare dreier seg om en form for demonstrasjon og et forsøk på å øve politisk press ved den situasjon vi her står overfor.

Statsråd Grieg Tidemand: La meg for det første til de spørsmål som er kommet fra hr. Erling Petersen, nevne – og det har også en viss adresse til det som hr. Wormdahl var inne på – det som har vært sagt til kjedsommelighet, at denne NATO-øvelsen foregår i luftlinje over norsk territorium 500 km fra grensen, men russerne opererer et par hundre meter fra grensen. I tillegg kan man nevne at pr. veg er det 900 km fra Skafferhullet til Bardufoss.

Med hensyn til de instruksjoner vi har gitt våre folk der oppe – i første rekke garnisonen i Sør-Varanger – så går den ut på å være til det ytterste korrekt og tilbakeholdende. Sjefen for garnisonen i Sør-Varanger har fått en lang rekke forespørsler fra aviser og andre om hva som foregår. Han har etter instruks – for øvrig er han en meget veloverveiet herre – lagt dette ut i minst mulig oppsiktsvekkende form.

Med hensyn til hr. Wormdahls bemerkning om det provokatoriske, var det jeg sa – jeg skal gjenta det – at AMF er forutsatt utnyttet på NATO's flankeområder som militær-geografisk er isolerte, de er svakt forsvarte med stort sett kun nasjonale styrker. Det var om AMF jeg uttalte meg. Det er viktig å merke seg at AMF ikke er forutsatt å være forsterkninger, og det er ikke sannsynlig at styrken vil bli deployert etter at krig er et faktum. Styrken er ment som et militærpolitisk virkemiddel for, som det heter, å demonstrere NATO-samholdet i en situasjon hvorunder det anses å foreligge en lokal trusel mot ett av flankeområdene. Denne krigsavvergende virkning er også til stede når styrken driver sine øvelser.

Det er ganske klart at dette området vårt der oppe – det kan man se i relasjon til de styrker som er deployert på begge sider – er et område som geografisk ligger slik an at det er utsatt; det må man innrømme enten man ønsker det eller ikke. De styrker vi har sett være i området på den andre siden, innebærer en trusel.

Med hensyn til norske forsterkninger – som komiteens formann var inne på – vil jeg si at i all fall jeg har sett et slik at man kan regne med at disse styrkene blir trukket tilbake når øvelsen er slutt. Vi har i all fall i øyeblikket ingen planer om å gjøre noen forskjell i det tjenestemønster som vi har i dette området. Jeg tror det er viktig at vi ikke reagerer i denne situasjon. Jeg tror det er viktig at vi alle – i de forhold som hr. Henningsen var inne på, hvor man tydeligvis fra sovjetisk side på

forskjellig måte tester hvilke reaksjoner de norske myndigheter har – gir uttrykk for at dette er en vanlig NATO-øvelse. Vi kommer ikke til å forandre noe på vårt mønster i den. Vi kommer heller ikke til å ta forholdsregler noe sted på grunn av den russiske aktivitet vi her har sett.

Ingvaldsen: Jeg synes jeg så i avisen i morges at den russiske grensekommisær besøkte den norske og at de skulle ha en utflukt til Finnmark og Troms.

Hvis dette er tilfelle, vil jeg si: Burde de ikke heller holde seg på plass?

Statsråd Grieg Tidemand: Jeg kan svare på det. Det gjelder en invitasjon til en gjensitt – så vidt jeg erindrer fra en tur vår grensekommisær hadde i sovjetisk område.

Jeg synes ikke at det selv på et slikt felt er grunn til å gjøre noen forandring og dermed vise at vi reagerer, verken på den ene eller den andre måten.

Utenriksminister John Lyng: Som et supplement til det forsvarsministeren nå sa, kan jeg nevne at vi skal jo også ha en lenge planlagt grensebefaring ved den norsk/sovjetiske grense der oppe. Jeg tror faktisk det allerede er reist folk fra Utenriksdepartementet som skal gå sammen med russerne for å justere grensen.

Jeg går ut fra som en selvfølge at vi bare skal la dem spasere langs grensen.

Ingvaldsen: Det er jo meget som har vært planlagt lenge, men hvis det gjenbesøket som ble nevnt, er planlagt i disse dagene, mener jeg man kunne valgt et heldigere tidspunkt.

Utenriksminister John Lyng: Dette med grensekommisærene har jeg ikke noe å gjøre med. Jeg kjenner ikke til det.

Finn Moe: Jeg er enig i at man bare må la øvelsene gå sin gang, så får man se hvordan det utvikler seg.

Men hvis det skulle komme på tale å ta noen av de skritt forsvarsministeren nevnte, går jeg ut fra at det vil skje i den nærmeste kontakt med NATO's organer.

Med hensyn til det siste spørsmål som er nevnt, dette med grensekommisærene, vil jeg si at man må selvsagt la avtalte ting gå sin gang.

Gunnar Garbo: Jeg kan slutte meg helt til de synspunkter forsvarsministeren og utenriksministeren ga uttrykk for når det gjelder håndteringen av den aktuelle situasjon. Jeg er helt enig i at vi bør innta en så uimponert holdning som mulig i forhold til det som skjer på den andre siden. Det kan selvfølgelig ikke komme på tale å redusere den planlagte NATO-aktivitet som nå pågår.

Jeg vil likevel gjerne be om at den utvidede utenrikskomite ved en senere og forhåpentlig roligere anledning kan få komme tilbake til dette spørsmålet om allierte øvelser i Norge. Jeg synes ikke tidspunktet nå er inne til å drøfte den filosofi som

forsvarsministeren redegjorde for, når det gjelder AMF-styrkene, men jeg tror det ville være av verdi om vi siden en gang på prinsipielt grunnlag fikk drøftet retningslinjene for slike allierte øvelser.

Guttorm Hansen: Det er nytteløst, tror jeg, å forsøke å gjette seg til hvilken hensikt Sovjet måtte ha med den opptrapping de har foretatt ved den norske grensen. Det som etter min mening må være klart – det er en selvfølge for meg som for de andre her – er at vi bør vise en absolutt fast politisk opptreden i denne situasjon og ikke la oss provosere på noen måte. Men på den andre siden må i hvert fall de som har kontakt med russerne, gjøre det helt klart at vår politiske handlefrihet ikke lar seg true ved den slags opptreden.

Når det gjelder eventuelle grenseepisoder som måtte forsøkes provosert, tror jeg vi også der er nødt til å vise en helt fast opptreden. Jeg tror at det ellers er veldig lett å minske troverdigheten av vår egen vilje til å beholde vår politiske handlefrihet. Jeg tror nemlig det er vår politiske handlefrihet det her provoseres overfor, det er ikke for å skape noen konfrontasjon mellom stormaktene, heller ikke mellom norske og sovjetiske våpen. Men det er et veldig viktig prinsipp at man både ikke lar seg provosere og samtidig opptrer fast og bestemt, i slike situasjoner.

Granli: Jeg frafaller. Jeg slutter meg helt til det som Guttorm Hansen nå sa.

Hønsvold: Jeg vil gjerne nevne noen ord om det lille brohodet på norsk side som russerne har adgang til i forbindelse med kraftverktbyggingen der oppe. Jeg vil gjerne spørre om det ikke er så at det også på russisk side er et lite brohode hvor nordmenn har kunnet oppholde seg under denne kraftutbyggingen. Hvis man er redd for at man skal få en overgang av russiske militære på det norske brohodet, kunne jo russerne være like redde for at norske og allierte soldater kunne komme inn på russisk side av dette brohodet. Jeg tror ikke den siden av saken er noe særlig vanskelig.

Statsminister Borten: Det var bare til et spørsmål fra hr. Finn Moe, jeg skjønnte ikke riktig hva tilrådingen gjaldt. Forsvarsministerens tilråding gikk ut på ikke å gjøre noe ekstraordinært.

Mener hr. Finn Moe at det skulle samrådes med NATO? Forsvarsministeren indikerte ingen skritt.

Finn Moe: Så vidt jeg hørte, indikerte forsvarsministeren visse skritt som måtte tas hvis situasjonen forverret seg.

Statsråd Grieg Tidemand: Jeg vil kunne rette på den misforståelsen. Det var komiteens formann som nevnte spørsmålet, hvis vi kom i den situasjon at de allierte styrker trekker seg ut og de russiske styrker blir stående, hva skulle vi i så tilfelle gjøre?

La meg bare innskyte at vi selvfølgelig i hele denne situasjon er i kontakt med de allierte myndigheter, blant annet for å holde kontroll med det større bildet rent militært.

Erling Petersen: Jeg forstod at instruksene går ut på at de norske styrker skal opptre «ytterst korrekt og tilbakeholdende». Jeg går ut fra at samtlige er enige om at det er en riktig oppfatning.

Det som interesserer meg er: Hvordan opptrer man ytterst korrekt og tilbakeholdende hvis fiendtlige styrker tar seg en tur over grensen? Det er et hypotetisk spørsmål, jeg skal ikke presse det eller gjenta det. Jeg vil bare ha det registrert i referatet.

Formannen: Når ikkje fleire har bede om ordet, går eg ut frå at dette møtet kan avsluttast og forsvarsministeren, utanriksministeren og statsministeren kan trekkja sine konklusjonar.

Statsråd Grieg Tidemand: Må jeg bare få lov til å si at det fra hold på sovjetisk side – som man har vært inne på her – i dette bildet på mange felt spiller på de kontakter ambassaden har. Jeg tror det er uhyre viktig det som representanten Guttorm Hansen var inne på, at det på alle felt gis en klar indikasjon på hva vår holdning er, at vi er fullstendig uaffiserte av det som her egentlig foregår.

Møtet hevet kl. 10.25.